

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

**ІНСТИТУТ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**INSTITUTE
OF THE UKRAINIAN LANGUAGE**

01001, м. Київ, вул. Михайла Грушевського, 4,
тел.: (+38044) 279-1885
e-mail: ukrmov@gmail.com

4, Mykhaila Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine,
tel.: (+38044) 279-1885
e-mail: ukrmov@gmail.com

№ 307/ 160

«24» квітня 2024 р.

Олександрові МЕЛЬНИКУ

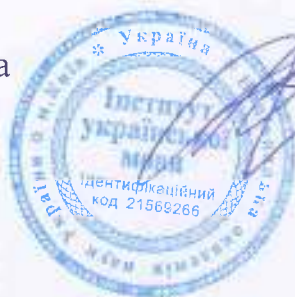
Шановний Олександре Валерійовичу!

На виконання доручення керівництва НАН України відповідаємо на Ваш лист-запит від 8 квітня 2024 року (вх. № 116) щодо етимології слова «захист».

Етимологію слова «захист» подано в «Етимологічному словникові української мови» (див.: Етимологічний словник української мови: у 7 т. – Т. 2: Д–Кошці / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1985. С. 244 (<http://resource.history.org.ua/item/0007832>).

Копію сторінки додаємо.

З повагою –
заступник директора
з наукової роботи

Ніна ГОРГОЛЮК

злилися основи *zəka* «пам'ять, згадка» та *jaŋc* «Ягве, бог». — Беринда 207; Суперанская 78; Корещу *Průvodce* 138; Илчев 210; Skok II 640—641; Gesenius 235, 321—322.

[захарáпчити] «все собі загребти, пограбувати» Ж; — експресивне утворення, можливо, пов'язане з *zagárbati*.

[захарáстритися] «застрянути» Ж; — очевидно, пов'язане з *zaharácšuvati* (див.).

захарáщувати «безладно заповнювати, закидати», [захарáстити, захарáстрити, захарáздрити НЗ УжДУ 26, загáрáздровати Ж, закарáстрити] «тс.», [захарáщаний] «захарáщений» ЛексПол; — очевидно, похідні від якогось запозичення; можливо, пов'язані з тур. *hağaç* «данина, яку платили підлеглі християнські країни Туреччині»; могло спочатку означати «завалювати щось зібраною даниною».

захарáти — див. харáлб.

[захвирсувати] «зажуритися»; — очевидно, пов'язане з [хвирса] «завірюха, метелиця»; спочатку, можливо, означало збентеженість, бурхливу реакцію. — Див. ще хвирса.

[захвóйдати] «забруднити», [захвóйтися Ж, захвóйдати МСБГ, захвóйтися Ж, захвóйтися Ж] «тс.», [захвóйдаха] «нечупара»; — бр. [захвóндаццá]; — запозичення з польської мови; п. *fejdać* «випорожнитися, паскудити», *fejdać*, [fejtać] «тс.» походить від нім. *feuchten* «мочитися; зволожувати», *feucht* «сирий, вологий», пов'язаного з див. [fūht(i)], див. дангл. *fūht* «тс.», спорідненими з дивд. *panka* «болото». — Шелудько 61; SW 1 711; Kluge — Mitzka 195. — Пор. хвóйда.

[захвощáтися] «заметушитися, заспішити»; — префіксальне утворення від [хвощáтися] «шлятися, швендяти», семантично зближеного з [хвостáтися] «поспішати». — Див. ще хвощáтися. — Пор. хвостáтися.

záхист, захáисний, záхисток, [захáистя, záхищ] «захист», захáистити, захáищати, підzáхисний, прихáистити; — похідні утворення від кореня *хист-* (**хистj-*), що є, можливо, розширеним варіантом давнішого *хис-*, (<*хыз-*), наявного та-

кож у слові *хизжа* (<**хызja*); з р. *защита* етимологічно не споріднене. — Кобилянский 36. наук. праць I 79—80. — Див. ще хизжа. — Пор. хист.

[záхит] (ент.) «метелик молочайний бражник, *Deilephila euphorbidae* L.» ВеНЗн; — неясне.

[захáбóчитися] «захитатися» Ж; — результат контамінації дієслова (*за-*) *хобáтися* «захитатися» і основи *бóч-* (*бик*), як у *з-бóч-ува-ти*. — Див. ще бик, хобáти.

záхід, záхідний, záхідник, záхідництво, захáідняк, захáодець, захáодини, захáоістий, záходливий, záходно, záходом, захáо́дий — див. ходáти.

захáлний, захáлник — див. хлань.

[захáлндритися] «захлопатися», [захáлндратися] «обвалитися» ВеБ; — результат контамінації слів *хлб-патися* і *шльбндра* (див.).

[захмáлювати] «сильно вдарити» (перев. в обличчя) Ба, [захмáлюти] «тс.» Ж, [захмáлювати] (про корову, яка відштовхує своє теля) Ж; — неясне.

захмáлений — див. хмулá.

захóплювати, záхон, захóплення, захóпливий, захóплювач — див. хопáти.

захрýснути «заповнитися вщерт», захрýсти, захрýсати, захрýслий; — похідне утворення від кореня *хрýс(т)-* із значенням «хаос, безлад», наявного в ряді споріднених слів типу [хрýстка] «хрýщ: щєбінь, уламки каміння», [хрýщєм] «безладно» (див.).

[зацáбанити] «заправити щось незвичайне, напр. ціну» Ж; — очевидно, афективне утворення.

[záціп] «передня рогова стінка копита» Я, [záціпи] «два зуби в нижній щелепі жуйних тварин» Я, [заціпóвий] Я; — пов'язане з [заціпáти] у значенні «зачепити»; рогова частина кінського копита дістала цю назву, можливо, від того, що до неї прикріплюють підкову. — Див. ще ціп. — Пор. чіплáти.

[зацúкатися] «затинатися, запинатися, заїкатися» Ж; — очевидно, утворене на основі нім. *zusken* «здритатися, спінатися», що пов'язується з *ziehen* «тягти». — Kluge — Mitzka 890.

[зач] «за що» Ж; — результат злиття прийменника *за* з давньою формою *зай-*